

Nacjonalistyczny Czarny Blok: Incydent polityczny czy nowa jakość na polskiej scenie narodowej?

Nationalistic Black Block: Political incident or new quality on the polish national scene?

Maciej Guzy*

Abstrakt

Autor porusza tematykę nowo powstałego na polskiej scenie politycznej zjawiska, jakim jest tzw. Czarny Blok, będący taktyką przeprowadzania manifestacji politycznych, charakterystyczną zarówno dla środowisk nacjonalistycznych, jak również kręgów skrajnej lewicy. Głównym polem badawczym dla niniejszego artykułu będzie analiza ideowa grup wchodzących w skład nacjonalistycznego Czarnego Bloku, który zaistniał podczas organizowanego przez środowiska narodowe Marszu Niepodległości. W artykule zostały przedstawione podstawowe fakty dotyczące sposobu działania nacjonalistycznego Czarnego Bloku, jak również jego związku z doktryną Trzeciej Pozycji.

Słowa kluczowe: Czarny Blok, Trzecia Pozycja, narodowy radykalizm

Abstract

The author bring up a subject of new phenomenon which appeared on polish political scene called Black Block which is a tactic of performing of political manifestations characteristic for both: nationalists and left wing extremists. The main field of interests of this article is ideological analysis of the groups which are parts of the nationalistic Black Block which appeared during the celebration of Independence Day organized by nationalistic groups. The article presents basic facts about the *modus operandi* of the nationalistic Black Block including its connection with the doctrine of Third Position.

Keywords: Black Block, Third Position, national radicalism

* doktorant (maciej.guzy@op.pl).

Wzrost znaczenia formacji narodowych na europejskiej scenie politycznej

Ostatnie lata obfitowały w wielorakie wydarzenia o bardzo dużym znaczeniu politycznym, które wywarły olbrzymi wpływ na kreowanie i funkcjonowanie polityki zarówno europejskiej, jak i światowej. Pojawienie się wielu nowych problemów w postaci między innymi postępującej imigracji do krajów Unii Europejskiej z państw Bliskiego Wschodu oraz północnej Afryki, a także nasilającego się kryzysu strefy euro sprawiło, że społeczeństwa szeroko rozumianego świata zachodniego zaczęły na nowo zadawać pytania dotyczące swej tożsamości oraz roli, jaką mogą odgrywać w światowej polityce. Wyzwania te w połączeniu z brakiem wyraźnych działań ze strony parlamentów krajowych, jak również elit Unii Europejskiej sprawiły, że od pewnego czasu w europejskiej polityce coraz większą rolę odgrywają formacje polityczne, reprezentujące o wiele bardziej radykalny światopogląd. Ugrupowania te zwracają się tym samym w swej dialektyce ku odejściu od dość mocno promowanej koncepcji postępującej integracji w ramach Unii Europejskiej na rzecz stworzenia tzw. Europy Wolnych Narodów. Do najbardziej znaczących z nich należy zaliczyć rząd Prawa i Sprawiedliwości Jarosława Kaczyńskiego, sprawujący władzę od 2015 roku, kiedy to wprowadził do parlamentu 235 posłów, zdobywając tym 37,58% poparcia¹. Rząd PiS razem ze sprawującą władzę od 1998 roku na Węgrzech partią Victora Orbana Fides, która w 2014 roku zdobyła 133 mandaty (44,87%)² tworzy narodowo-konserwatywne porozumienie, konsolidujące wokół siebie pozostałe kraje Europy Środkowej i Wschodniej w niektórych kwestiach, jak na przykład sprzeciwu wobec narzucania przez brukselskie elity przymusowych kwot uchodźców³. Retoryka przyjęta przez wskazane państwa znajduje również zwolenników wśród przedstawicieli władz zaliczających się do grona tzw. państw starej Unii. Nowo wybrany kanclerz Austrii wywodzący się z Austriackiej Partii Ludowej — trzydziestojednoletni Sebastian Kurz wielokrotnie wypowiadał się negatywnie w odniesieniu do problemu masowej imigracji z krajów spoza Unii Europejskiej. W czasie kampanii wyborczej, pełniąc wówczas funkcję ministra spraw zagranicznych, wielokrotnie podkreślał konieczność cięć w zasiłkach dla imigrantów oraz postulował zamknięcie islamskich przedsz-

¹ PAŃSTWOWA KOMISJA WYBORCZA: *Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2015* — http://parlament2015.pkw.gov.pl/349_wyniki_sejm (dostęp: 19.11.2017).

² NATIONAL ELECTION OFFICE: *Parliamentary Elections 2014* — http://valasztas.hu/en/ogyv2014/416/416_0_index.html (dostęp: 19.11.2017).

³ MAGNA POLONIA. PRAWICOWY PORTAL INFORMACYJNY: *Grupa Wyszehradzka solidarnie przeciwko przyjmowaniu imigrantów* — <https://www.magnapolonia.org/grupa-wyszehradzka-solidarnie-przeciwko-przyjmowaniu-imigrantow/> (dostęp: 19.11.2017).

koli⁴. Można powiedzieć, że tematyka nielegalnej imigracji zdominowała także wybory parlamentarne w Austrii oraz innych państwach europejskich.

Niektóre z omawianych ugrupowań politycznych idą w swej narracji dalej, postulując wystąpienie ich państw ze struktur unijnych oraz negują sam fakt istnienia Unii Europejskiej. Za przykład może tu posłużyć francuski Front Narodowy pod wodzą Marine Le Pen, która w II turze ostatnich wyborów prezydenckich zdobyła 33,90% głosów⁵. Jednakże najlepszym dowodem na wzrost wśród niektórych europejskich społeczeństw postaw eurosceptycznych oraz pronarodowych jest fakt opuszczenia struktur Unii przez Wielką Brytanię. Główną partią dążącą do tego była Partia Niepodległości Zjednoczonego Królestwa (UKIP), która pod przewodnictwem swego ówczesnego charyzmatycznego lidera Nigela Faraga uzyskała 26,77% głosów, będąc tym samym największym brytyjskim ugrupowaniem w europarlamencie⁶.

Wśród niezwykle szerokiego spektrum poglądów prezentowanych przez prawe skrzydło europejskiej polityki, oprócz różnego rodzaju konserwatystów, gospodarczych liberałów oraz działaczy chrześcijańskich, coraz większą popularność zdobywają partie i ugrupowania nacjonalistyczne, które często błędnie określane są mianem „skrajnej prawicy”. Najbardziej rozpoznawalną partią tego typu, odnoszącą największe sukcesy, jest węgierski Ruch na rzecz Lepszych Węgier (Jobbik)⁷, który sam określa się jako ugrupowanie narodowo-konserwatywne, nacjonalistyczne, antyglobalistyczne oraz eurosceptyczne. Powstały w 2003 roku Jobbik niezwykle dynamicznie wbił się na węgierską scenę polityczną, stając się tym samym w bardzo krótkim czasie trzecią siłą polityczną w kraju (obecnie posiada 24 posłów)⁸. Jego polskim odpowiednikiem jest jak dotąd o wiele mniej znaczący Ruch Narodowy⁹, który powstał jako konglomerat ogólnopolskich środowisk narodowych o różnorodnym profilu politycznym. W momencie powstania w jego skład wchodziły takie organizacje, jak: Młodzież Wszechpolska, Obóz Narodowo-Radykalny, Stowarzyszenie „Marsz Niepodległości”, Unia Polityki Realnej, Ruch Wolności, jak również inne po-

⁴ EURO ISLAM: *Austria: antyislamizacja ze wszystkich stron* — <https://euroislam.pl/austria-antyislamizacja-ze-wszystkich-stron/> (dostęp: 19.11.2017).

⁵ MINISTÈRE DE L'INTÉRIEUR: *L'élection présidentielle française de 2017* — <http://web.archive.org/web/20170508104240/http://elections.interieur.gouv.fr/presidentielle-2017/FE.html> (dostęp: 19.11.2017).

⁶ EUROPEAN PARLIAMENT: *Results of the 2014 European Elections* — <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-uk-2014.html> (dostęp: 19.11.2017).

⁷ Zob. W. BATOR: *Jobbik. Ruch na Rzecz Lepszych Węgier, czyli najmłodsze dziecko węgierskiego nacjonalizmu*. „Pro Fide Rege et Lege” 2013, nr 71: *Konserwatyzm a faszyzm*.

⁸ HUNGARIAN NATIONAL ASSEMBLY: *Parliamentary Parties 2014* — <http://www.parlament.hu/web/house-of-the-national-assembly/parliamentary-parties> (dostęp: 19.11.2017).

⁹ Zob. M. GUZY: *Charakterystyka programowa i ideowa Ruchu Narodowego*. W: *Polskie wybory 2015. Raport z badań*. Red. M. CZAJA, J. MIELEWCZYK. Katowice 2017 — <http://dyskurs.edu.pl/wp-content/uploads/2016/07/POLSKIE-WYBORY-2015.pdf> (dostęp: 19.11.2017).

mniejsze lokalne grupy o charakterze narodowym¹⁰. W wyborach parlamentarnych w 2015 roku kandydaci Ruchu Narodowego (kandydujący z list Kukiz'15) wprowadzili do parlamentu 5 swych członków¹¹.

Nowe idee wśród nacjonalistów

Warto podkreślić, że jeśli szeroko pojęte środowiska narodowe i nacjonalistyczne w Europie Zachodniej powstawały zazwyczaj zaraz po zakończeniu II wojny światowej, a co za tym idzie, miały o wiele więcej czasu, by politycznie „dojrzeć” oraz rozwinąć swoją ofertę programową, ich odpowiednicy na Wschodzie nie mieli takiej możliwości w okresie trwania realnego socjalizmu. Fakt ten doprowadził do wyodrębnienia się wielu istotnych różnic występujących pomiędzy tego typu partiami oraz nieformalnymi grupami o charakterze politycznym działającymi w zachodniej części naszego kontynentu a formacjami politycznymi funkcjonującymi w państwach tzw. byłego bloku wschodniego. Pluralizm polityczny charakterystyczny dla Europy Zachodniej sprawił, że wyraźnie został zaznaczony podział na lewicę i prawicę, jaki można było zaobserwować w toczącym się w tamtych państwach dyskursie politycznym. Dzięki temu wszelakiego rodzaju idee mogły ulegać stopniowemu rozmywaniu się, co w efekcie prowadziło do wyłonienia się zupełnie nowych bytów politycznych, czerpiących nieraz swe ideologiczne podstawy z różnych stron politycznego *spectrum*. Wyrazem tej tendencji jest próba zbudowania nowego ruchu, który mógłby zaproponować społeczeństwu zupełnie nowe spojrzenie na otaczającą nas rzeczywistość, bez nakładania na nią politycznej kalki dzielącej pojęcia na prawicowe i lewicowe. Ruchem tym jest tzw. Trzecia Pozycja (znana również pod pojęciem terceryzmu)¹², zdobywająca coraz większą popularność w zachodnioeuropejskich środowiskach narodowych.

Jak już wspominałem, bardzo często partie i różnego rodzaju ugrupowania narodowe są określane mianem skrajnie prawicowych, ultraprawicowych

¹⁰ M.J. CHODAKIEWICZ, J. MYSIAKOWSKA-MUSZYŃSKA, W.J. MUSZYŃSKI: *Polska dla Polaków! Kim byli i są polscy narodowcy*. Poznań 2015, s. 484.

¹¹ Obecnie partia posiada w swych szeregach tylko jednego parlamentarzystę – Roberta Winnickiego.

¹² Często mylona również z tzw. Trzecią Drogą Anthony'ego Giddensa, która skupia się w głównej mierze na odnalezieniu kierunku pośredniego pomiędzy prawicą i lewicą w sferze gospodarki, a nie na kwestiach światopoglądowych; zob. A. GIDDENS: *Trzecia Droga. Odnowa socjaldemokracji*. Przeł. H. JANKOWSKA. Warszawa 1999; zob. też M. GUZY: „Trzecia Pozycja” jako ewolucja ideowa radykalnej prawicy w Europie Środkowej i Wschodniej po roku 1989. W: *Ideologiczne i doktrynalne podstawy zmian ustrojowych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej po roku 1989*. Red. M. BARAŃSKI, M. GUZY. Katowice 2016.

lub nawet ekstremistycznych. Jak słusznie zauważa Joanna Jankiewicz, wiele postulatów programowych owych ruchów nie mieści się w klasycznym rozumieniu prawicowości. Za przykład posłużyć tu może podejście do gospodarki oraz bardzo szeroko omawiane kwestie robotnicze¹³. Już sam, wydawać by się mogło, najbardziej podstawowy podział, określający prawicowość lub lewicowość danego stronnictwa, czyli stosunek do rewolucji francuskiej oraz rewolucji przemysłowej XIX wieku, powoduje trudności w ich definiowaniu¹⁴.

Zdaniem Paula Ignaziego, nowo powstałe problemy społeczne wymusiły na partiach politycznych potrzebę dynamicznego działania i umiejętność dostosowania się do nieznannej wcześniej sytuacji politycznej. Fakt ten sprawił, że nowoczesne społeczeństwo zaczęło przywiązywać coraz większą wagę do kwestii tożsamości narodowej, jak również możliwości szerszej partycypacji w życiu politycznym. Tradycyjne partie prawicowe, nie mogąc skutecznie odpowiedzieć na tego typu potrzeby, ustąpiły miejsca nowym, można by powiedzieć, o wiele bardziej elastycznym ruchom, łączącym w sobie z jednej strony wątki charakterystyczne dla prawicy w postaci na przykład konserwatyizmu w sferze światopoglądu, a z drugiej, zagarniając część elektoratu lewicowego w postaci środowisk robotniczych oraz szeroko pojętej klasy średniej, które czuły się zagrożone¹⁵. Niektórzy badacze dość ochoczo tłumaczą owo zjawisko pojęciem tzw. Nowej Prawicy, która definiowana jest przez Andrew Heywooda jako „nowy nurt w myśli konserwatywnej, który urósł do czegoś w rodzaju kontrrewolucji przeciw zarówno powojennemu dryfowaniu w stronę interwencjonizmu państwowego, jak i rozprzestrzenianiu się liberalnych czy też postępowych wartości społecznych”¹⁶. Definicja ta, chociaż intelektualnie kusząca, nie wyczerpuje jednak tego, czym w istocie jest Trzecia Pozycja, oraz nie odpowiada w pełni na pytanie o to, jaką drogą chcą podążać narodowcy, którzy postanowili odrzucić ciasne ramy pojęcia prawicy.

Niezwykle trafnie zarysowany problem przedstawił znawca omawianej tematyki — Jarosław Tomaszewicz, definiując nowo powstałe ugrupowania tercerystyczne, wymienił istotne czynniki, odróżniające je od klasycznie rozumianych formacji prawicowych, a nawet nacjonalistycznych. Do najważniejszych z nich zaliczył¹⁷:

— odrzucenie nacjonalizmu, rozumianego jako „egoizm narodowy”, na rzecz „etnopluralizmu”, polegającego na poszanowaniu każdej kultury etnicznej,

¹³ J. JANKIEWICZ: *Nowa skrajna prawica w wybranych państwach Europy Zachodniej*. Toruń 2007, s. 19.

¹⁴ J. BARTYZEL: *Prawica Nacjonalizm Monarchizm. Studia politologiczno-historyczne*. Radzymin–Warszawa 2016, s. 27.

¹⁵ Ibidem, s. 21.

¹⁶ Cyt. za: A. HEYWOOD: *Politologia*. Przeł. B. MALISZEWSKA. Warszawa 2006, s. 61.

¹⁷ J. TOMASIEWICZ: *Trzecia droga: nazistowska agentura czy neofici lewicy?* — <http://www.legitymizm.org/trzecia-droga> (dostęp: 23.11.2017).

- jednakże stojącego w opozycji do koncepcji tzw. społeczeństwa multikulturowego; terceryści opierają się na separacji terytorialnej różnych kultur, postulując ich indywidulany i niezależny od siebie rozwój; czynnik ten można zatem rozpatrywać jako pewien rodzaj regionalizmu¹⁸;
- partykularne postrzeganie rasy jako elementu spajającego wszystkie białe narody, jednakże z odrzuceniem wyższości jednych ras nad innymi; ten ciekawy wątek objawia się często w postaci współpracy z czarnymi nacjonalistami w USA lub też wspierania ugrupowań islamistycznych, mających charakter narodowy¹⁹; za przykład może tu posłużyć wspieranie Palestyńczyków w konflikcie Izraelem lub państw takich, jak Iran czy Syria, w walce z tzw. Państwem Islamskim;
 - odejście od centralizmu państwowego na rzecz samorządnych sfederowanych gmin i regionów oraz odrzucenie zarówno kapitalizmu jako systemu niemożliwego oraz antynarodowego, jak i komunizmu będącego systemem dążącym do zniszczenia narodu; zwolennicy Trzeciej Pozycji różnią się znacznie w swych poglądach dotyczących własności oraz systemu gospodarczego; postawy, z jakimi możemy się spotkać w tym nieskonsolidowanym środowisku, rozciągają się od narodowego bolszewizmu, poprzez dystrybucjonizm Hilaire Belloc²⁰, aż po *stricte* faszystowski korporacjonizm;
 - dość ambiwalentny stosunek do religii, która dla wielu ruchów nacjonalistycznych jest podstawą politycznej egzystencji; religia sama w sobie jest bardzo często traktowana przez tercerystów w sposób instrumentalny i raczej wykorzystywana jako oręż wymierzony przeciwko popularnemu w dzisiejszych czasach liberalnemu społeczeństwu konsumpcyjnemu; kwestia wiary jest zazwyczaj sferą prywatną, a wśród działaczy Trzeciej Pozycji możemy spotkać zarówno zagorzałych katolików (oraz reprezentantów innych wyznań), jak i ateistów czy nawet neopogan.

Czarny Blok, czyli nowy sposób politycznej walki

Należy zaznaczyć, że ruchy odnoszące się w swojej dialektyce do idei terceryzmu są zazwyczaj charakterystyczne dla państw Europy Zachodniej. Jedy-

¹⁸ R. TOKARCZYK: *Współczesne doktryny polityczne*. Warszawa 2008, s. 303.

¹⁹ Należy zaznaczyć, że to nieformalne porozumienie wyłącznie w formie wspierania walki politycznej islamistów na swoim terenie. Dążenia do wprowadzenia praw opartych na religii islamskiej na terenie Europy przez islamistów jest stanowczo zwalczane przez tercerystów.

²⁰ Zob. H. BELLOC: *W obronie wolności. Esej o przywróceniu własności*. Przeł. A. ROSŁAN. Warszawa 2016.

nym formalnie działającym w Polsce ugrupowaniem, które otwarcie proklamuje idee terceryzmu, jest Narodowe Odrodzenie Polski, kierowane przez Adama Gmurczyka. Słaba popularność idei Trzeciej Pozycji w Polsce jest spowodowana faktem, iż polskie środowiska narodowe w czasach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej były politycznie izolowane zarówno wewnątrz, jak i zewnątrz, co sprawiło, że nie były one w stanie rozwijać się swobodnie, tak jak ich zachodnie odpowiedniki. Trudna sytuacja, w jakiej przyszło działać narodowcom w Polsce, sprawiła, że wszystkie dostępne siły były skoncentrowane raczej na przetrwaniu niż na ideowym rozwoju, co w dalszej perspektywie doprowadziło do pewnego zakonserwowania własnej doktryny, a nawet regresu w stosunku do tego typu ugrupowań występujących w Europie Zachodniej²¹. Jak zauważa Jean-Michel De Waele, ugrupowania i partie nacjonalistyczne są zakorzenione o wiele silniej w państwach tzw. starej Europy niż w młodych krajach członkowskich Unii Europejskiej²². Dopiero po roku 1989 na fali rozpoczynającej się transformacji systemowej zaczęły tworzyć się różnego rodzaju stronnictwa narodowe, wśród których potrzeba szybkiego zbudowania ideologicznego tła dla ich działalności skłaniała do sięgnięcia po rozwiązania przedwojenne. Jednakże część obozu nacjonalistycznego postanowiła, że będzie on formowany od nowa nie tylko na płaszczyźnie organizacyjnej, ale również ideologicznej²³.

Ostatnie wydarzenia polityczne sprawiły, że trend „klasycznego” rozumienia nacjonalizmu w Polsce został w pewnym stopniu przełamany przez konglomerat nieformalnych grup politycznych, kryjących się pod nazwą „Czarny Blok”. Otóż 11 listopada 2017 roku, podczas corocznych obchodów Narodowego Święta Niepodległości, na organizowanym w Warszawie przez szeroko pojęte środowiska narodowe Marszu Niepodległości pojawiła się grupa, której przekaz widniejący na niesionych transparentach wywołał niemałe kontrowersje. Zdjęcia z hasłami, takimi jak: „Czysta krew. Trzeźwy Umysł”, „Europa będzie biała albo bezludna” czy też „Biała Europa braterskich narodów” obiegły niemalże wszystkie znaczące media zarówno w Polsce, jak i na świecie. Sprawilo to, że i organizatorzy marszu, i polski rząd potępili owe hasła i odcięli się od nich. Wicepremier oraz minister kultury Piotr Gliński w jednym z wywiadów stwierdził: „Dziwię się, że wczoraj, faktycznie gdzieś w przestrzeni publicznej, na pięknym marszu narodowym, pojawił się transparent, który mógłby sugerować, że ktoś myśli o narodzie w kategoriach etnicznych czy w kategoriach rasistowskich” oraz dodał: „Na to wsparcia polskiego rządu nie ma. Chciałbym wyraźnie powiedzieć, że nie

²¹ J. TOMASIEWICZ: *Neo-nationalism in Poland* — <http://www.legitymizm.org/neo-nationalism> (dostęp: 24.11.2017).

²² J.-M. DE WAELE: *Czy Europę Środkową czeka fala populizmu*. W: *Populizm w Europie. Defekt i przejaw demokracji?* Red. J.-M. DE WAELE, A. PACZKOWSKA. Warszawa 2010, s. 100.

²³ M. LEWANDOWSKI: *Na szlaku idei. Nacjonalizm Narodowego Odrodzenia Polski w świetle publikacji pisma „Szczerbiec”*. Warszawa 2014, s. 3.

popieramy tego rodzaju hasel”²⁴. Również prezydent Andrzej Duda odniósł się do całej sytuacji słowami: „Nie ma w naszym kraju miejsca na ksenofobię, chorobliwy nacjonalizm, antysemityzm”, zaznaczając przy tym jednak, że reakcja zagranicznych mediów i niektórych polityków jest nieproporcjonalna i krzywdząca: „Chcę także jako prezydent podkreślić jedną rzecz. Jest mi niezmiernie przykro, martwi mnie ogromnie i wzbudza mój wewnętrzny protest niesprawiedliwość przejawiającą się wobec nas, ludzi mieszkających w Polsce, prezentujących taką właśnie postawę w wielu mediach zagranicznych, gdzie z 60 czy 40 tys. uczestników Marszu Niepodległości próbuje się robić nazistów”²⁵. Od Czarnego Bloku odcięli się też organizatorzy Marszu Niepodległości. Rzecznik Stowarzyszenia Marsz Niepodległości – Damian Kita powiedział: „Byliśmy zaskoczeni, że takie osoby się pojawiły, i będziemy robić wszystko, aby te osoby nie mogły pojawić się w przyszłym roku, aby nie psuli tego święta. Będziemy starać się wypraszać je z marszu, chociaż kontrola wszystkich uczestników jest bardzo trudna”²⁶. Wśród polityków innych opcji politycznych padły głosy domagające się delegalizacji takich organizacji politycznych, jak na przykład Obóz Narodowo-Radykalny (ONR), który był jednym ze współorganizatorów Marszu Niepodległości. Niestety, zbytnia stereotypizacja formacji narodowych, jak również brak konkretnej wiedzy dotyczącej poruszanej tematyki (lub brak chęci jej zdobycia) sprawiają, że zjawisko pojawiania się cytowanych hasel zostało zrzucone na barki tzw. faszystowskich ekstremistów, którzy mogą wystąpić w każdej tego typu inicjatywie o charakterze narodowym. Fakt ten doprowadził do absurdalnej sytuacji, w której szeroko pojęta lewica zaczęła używać go jako argumentu przeciwko wszelkim środowiskom patriotycznym, podczas gdy część polityków oraz dziennikarzy utożsamianych z prawicą zaczęła snuć teorie na temat opłacanych przez Moskwę prowokatorów²⁷.

Aby rozwiązać wszelkiego rodzaju nieporozumienia wyrosłe na bazie emocjonalnej dyskusji toczącej się wokół tegorocznego Marszu Niepodległości oraz

²⁴ WPOLITYCE.PL: *Wicepremier Gliński: Popieramy myślenie narodowe w sensie narodu kulturowego. Nie ma zgody na wspólnotę narodową w sensie etnicznym* — <https://wpolityce.pl/polityka/366646-wicepremier-glinski-popieramy-myslenie-narodowe-w-sensie-narodu-kulturowego-nie-ma-zgody-na-wspolnote-narodowa-w-sensie-etnicznym> (dostęp: 24.11.2017).

²⁵ WP WIADOMOŚCI: *Mocne słowa prezydenta Andrzeja Dudy w sprawie Marszu Niepodległości: Nie ma w naszym kraju miejsca na ksenofobię, chorobliwy nacjonalizm i antysemityzm* — <https://wiadomosci.wp.pl/mocne-slowa-prezydenta-andrzeja-dudy-w-sprawie-marszu-niepodleglosci-nie-ma-w-naszym-kraju-miejsca-na-ksenofobie-chorobliwy-nacjonalizm-antysemityzm-6187383920089217a> (dostęp: 24.11.2017).

²⁶ K.L. ŁUKSZA: *O czarnym bloku na Marszu Niepodległości i rasizmie* — <https://kontrrewolucjablog.wordpress.com/2017/11/13/o-czarnym-bloku-na-marszu-niepodleglosci-i-rasizmie/> (dostęp: 24.11.2017).

²⁷ KRESY.PL: *Macierewicz: Faszyzujące hasła to „rosyjska prowokacja”* — <https://kresy.pl/wydarzenia/macierewicz-faszyzujace-hasla-rosyjska-prowokacja/> (dostęp: 24.11.2017).

towarzyszących mu kontrowersyjnych haseł, należy sobie postawić pytanie: Kim są ludzie, którzy postanowili je wywiesić? Otóż od pewnego czasu, poprzedzającego marsz, w Internecie pojawiła się grafika reklamująca obecność na nim tzw. Czarnego Bloku. Mogliśmy z niej wyczytać: „Nacjonalistyczny Czarny Blok 2017 to głos radykalnego nacjonalizmu odrzucającego liberalizm, kapitalizm i tępy szowinizm. Jesteśmy głosem tych, którzy wbrew wszystkiemu i wszystkim chcą zniszczyć system i na jego gruzach wybudować nowy dom dla Naszego Narodu!”. Organizatorami Czarnego Bloku były trzy działające w naszym kraju od jakiegoś czasu, jednakże jak dotąd słabo znane, organizacje: Autonomiczni Nacjonaści, Radykalne Południe oraz Szturmowcy. Patronat medialny nad całym wydarzeniem objęły narodowe pisma i portale internetowe: Szturm, nacjonalista.pl oraz autonom.pl. Wszystkie trzy grupy są organizacjami nieformalnymi, których struktury nie są do końca jasne. Działają raczej na zasadzie luźnych grup, do których przynależność opiera się na samej woli bycia jej członkiem oraz akceptacji środowiska. Bardzo często organizacje te zasilane są przez działaczy innych formacji narodowych, którzy postanowili opuścić swe „rodzime” formacje lub zdecydowali rozszerzyć swą działalność, wykraczając poza przynależność tylko do jednej grupy. Sami Szturmowcy na łamach swojego pisma stwierdzają: „W naszym piśmie przełamujemy bariery podziałów, zostawiamy to wszystko innym. W jednym miejscu znaleźli się nacjonaści niezrzeszeni, Wszechpolacy, NOP-owcy, Autonomiczni Nacjonaści, działacze Trzeciej Drogi, ONR-owcy, publicyści portali nacjonalista.pl, narodowcy.net, autonom.pl, trzeciadroga.pl, a także pism »Szczerbiec« oraz »Polityka Narodowa«. To pokazuje doniosłość naszego przedsięwzięcia, zwycięstwo, na drodze którego nikt nie jest w stanie nas zatrzymać”²⁸. Możemy zatem zaobserwować, jak różnorakie pod względem ideologicznym jest to środowisko. Pomimo tej wielowątkowej koncepcji działania wszystkie opisywane grupy opierają się na pewnej wspólnej ideologicznej podstawie. Przeglądając deklaracje ideowe poszczególnych grup, można śmiało stwierdzić, że ich spoiwem jest szeroko pojęty terceryzm, wzbogacany jedynie o pewne wątki oraz różniący się w pewnych kwestiach jego postrzeganiem przez dane organizacje.

Związki z lewicą

Kontynuując analizę, należy zadać pytanie dotyczące etymologii nazwy, pod którą omawiane środowiska zdecydowały się wystąpić. Otóż: „Czarny blok to

²⁸ SZTURM: *Ruszamy!* — <http://szturm.com.pl/index.php/miesiecznik/item/2-ruszamy> (dostęp: 25.11.2017).

taktyka stosowana na demonstracjach, polegająca na jednolitym czarnym ubiorze uczestników manifestacji. Widok tak ubranej grupy sprawia wrażenie ciemnej plamy — stąd nazwa czarnego bloku²⁹. Taktyka ta stosowana jest przede wszystkim w celu uniknięcia zidentyfikowania uczestników biorących udział w manifestacjach przez policję i jest szeroko stosowana wśród nacjonalistów w innych państwach europejskich, szczególnie zachodnich, między innymi w Niemczech, Francji, Wielkiej Brytanii, ale również w Słowacji, Czechach i – jak możemy się przekonać — również w Polsce. Warto nadmienić, że sama koncepcja Czarnego Bloku zrodziła się w środowiskach skrajnie lewicowych, a sposoby jego działania możemy zaobserwować na wielu lewackich manifestacjach w państwach Europy Zachodniej oraz Ameryki Północnej. Za jedną z głośniejszych akcji lewicowego Czarnego Bloku można uznać całkiem niedawne protesty zorganizowane w Hamburgu przeciwko spotkaniu głów państw szczytu G20, odbywającego się w dniach 6–8 lipca 2017 roku³⁰. Podczas starć z policją rannych zostało 213 policjantów oraz zatrzymano 143 osoby³¹.

Na stronach nacjonalistycznych portali internetowych nacionalista.pl oraz autonom.pl niemalże miesiąc przed samym marszem zostały zamieszczone krótkie wskazówki dotyczące ubioru uczestników Czarnego Bloku:

1. Obowiązuje czarny ubiór i strój. Chusty, szaliki i kominy mile widziane;
2. Osoby biorące udział w Czarnym Bloku podporządkowują się w kwestii zachowania [poleceniom – M.G.] organizatorów;
3. Osoby narażające pozostałych uczestników Czarnego Bloku swoim nieodpowiedzialnym zachowaniem będą natychmiast wypraszane;
4. Obowiązuje całkowity zakaz spożywania alkoholu;
5. Osoby pod wpływem alkoholu i prochów będą natychmiast wypraszane;
6. Pirotechnika mile widziana;
7. Flagi, banery i wszelkie symbole organizacji, ekip i kolektywów mogą być swobodnie prezentowane, jednak organizatorzy zastrzegają sobie prawo do wydania polecenia nieprezentowania symboli i treści, które mogą spowodować problemy lub konflikty z innymi członkami Czarnego Bloku (przede wszystkim nietolerowane będą wszelkie treści nawołujące do nienawiści wobec innych Białych Narodów)³².

²⁹ AUTONOM.PL. PORTAL NIEZALEŻNYCH NACJONALISTÓW: *Czarny Blok* — <http://autonom.pl/?p=1390> (dostęp: 24.11.2017).

³⁰ Zob. CZARNA TEORIA. ANTYFASZYZM. NIHILIZM. ANARCHIZM. ANTYKAPITALIZM: *Niech żyje Czarny Blok! Wywiad z uczestnikiem protestów w Hamburgu* — <https://czarnateoria.noblogs.org/niech-zyje-czarny-blok-wywiad-z-uczestnikiem-protestow-w-hamburgu/> (dostęp: 25.11.2017).

³¹ A. GERSZ: *Szczyt G20 w Hamburgu. Uliczne zamieszki, samotność Trumpe i irytacja Angeli Merkel* — <http://www.polskatimes.pl/fakty/swiat/a/szczyt-g20-w-hamburgu-uliczne-zamieszki-samotnosc-trumpa-i-irytacja-angeli-merkel,12252841/3/> (dostęp: 25.11.2017).

³² NACJONALISTA.PL. DZIENNIK NARODOWO-RADYKALNY: *Nacjonalistyczny Czarny Blok na Marszu Niepodległości 2017* — <http://www.nacionalista.pl/2017/10/15/nacjonalistyczny-czarny-blok-na-marszu-niepodleglosci-2017/> (dostęp: 24.11.2017).

Czytając przywołany regulamin, możemy zaobserwować pewne wyraźne podobieństwa występujące pomiędzy opisywanymi nacjonalistycznymi grupami a środowiskami anarchistycznymi oraz skrajnie lewicowymi. Oczywiście, jeśli na płaszczyźnie ideologicznej i światopoglądowej te dwa bieguny politycznego spektrum różnią się w kwestiach fundamentalnych, to łatwo można zauważyć fakt, że taktyka oraz sposoby działania są w wielu aspektach tożsame. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na kwestię czarnego ubioru. Jak zauważa Radosław Antonów, jedną z cech rozpoznawczych współczesnych anarchistów jest kolor czarny³³. Samo znaczenie czerni noszonej na sztandarach skrajnej lewicy może być wielorakie. Często kojarzono ją jako symbol głodu i ubóstwa, podnoszenie czarnych flag było też kojarzone z symbolem walki — w przeciwieństwie do flag białych, oznaczających kapitulację. Niektórzy anarchistyczni działacze tłumaczą skłonności do używania czarnego koloru podczas swych manifestacji faktem, iż zakrzepła krew przybiera kolor czarny, co było wyniesione z francuskiej rewolucji podczas starć mających miejsce między innymi w Paryżu, Marsylii oraz Lyonie, gdzie flagi były celowo barwione krwią, by przydać im pewnego klimatu żałoby po zabitych towarzyszach. Podkreśla się również, że czarny może być odbierany jako kolor negacji, który bardzo dobrze oddaje poglądy anarchistów będących w opozycji do niemalże całego społeczeństwa oraz systemu, na którym się ono opiera³⁴. Stosunek do kopiowania lewicy przez anarchistów podczas ulicznych manifestacji lepiej zobrazuje wypowiedź jednego z działaczy Autonomicznych Nacjonalistów, którzy weszli w skład nacjonalistycznego Czarnego Bloku: „Nie można zaprzeczyć, że u coraz pręcej rozwijających się ruchów nacjonalistycznych nowej fali wiele elementów (symbolika, formy itd.) jest zapożyczonych czy wręcz podkradzionych od skrajnej lewicy i lewactwa. [...] W ostatnich latach nowe europejskie ruchy nacjonalistyczne mają w swoich szeregach coraz więcej ludzi wyzwolonych z mentalnych okowów narzuconych przez dotychczasową spolaryzowaną wizję świata — takich, którzy nie wahali się przejąć metod rzekomo lewackich. Ich działalność w żaden sposób nie spowodowała »zlewaczenia« ruchu (co najwyżej w oczach niepoprawnych purystów)”³⁵.

Kolejnym zapożyczonym atrybutem, który mógł być zaobserwowany podczas tegorocznego Marszu Niepodległości, było odwołanie się na jednym z niesionych banerów do ruchu Straight Edge (w skrócie SXE). Ruch ten powstał w Stanach Zjednoczonych na początku lat osiemdziesiątych XX wieku i rozpowszechniany był wewnątrz subkultury punkowej. Jak możemy przeczytać na

³³ R. ANTONÓW: *Za wolnością – przeciwko państwu. Poglądy współczesnych polskich anarchistów*. Toruń 2012, s. 25.

³⁴ Por. R. ANTONÓW: *Za wolnością...*, s. 25—26.

³⁵ A. MAJEWSKI: *Kim są Autonomiczni Nacjonałiści?* — <http://www.fronda.pl/a/kim-sa-autonomiczni-nacjonalisci,19218.html> (dostęp: 26.11.2017).

portalu nacjonalista.pl, doktrynę ruchu określają zasady będące w opozycji do szeroko rozumianego ruchu hipisowskiego: niespożywanie alkoholu, niezazywanie narkotyków oraz niejedzenie mięsa. Niektórzy aktywiści SXE uważają również, że przynależność do ruchu jest związana z unikaniem „przypadkowych” kontaktów seksualnych.

Podsumowanie

Jak już wspomniano, pomimo fundamentalnych różnic ideologicznych występujących pomiędzy szeroko pojętym obozem nacjonalistycznym spod sztandaru Trzeciej Pozycji a grupami anarchistycznymi i lewackimi należy stwierdzić, że sposoby działania i politycznej walki, z których korzystają obie grupy, są bardzo podobne. Jarosław Tomaszewicz tłumaczy tę tendencję na przykładzie działania grup terrorystycznych. Oba obozy używają podobnej rewolucyjnej frazeologii. Wynika z tego jasno, że aby wprowadzić w życie swe przeciwstawne wizje ustrojowe, muszą najpierw obalić demokratyczne państwo, na którego gruzach zaprowadzone zostaną nowe porządki³⁶. Według Margaret Conovan jest to pewna próba rzucenia wyzwania elitom rządzącym oraz wyznawanym przez nie wartościom, która ma na celu ich zdezawuowanie oraz podważenie podstaw, na których władza ta jest oparta³⁷. Potwierdzać zdają się to radykalne słowa zaczerpnięte z portalu szturm.com.pl: „Walka oparta musi być o Ideę, której nie pozwolimy zeszmacić w sejmowych kularach, która nie zbruka się sojuszem z liberałami i degeneratami, która nie będzie kartą przetargową do wywalczenia lepszego miejsca na liście wyborczej. Nasza Idea musi być totalną rewolucją w duchu nacjonalizmu”³⁸.

Andrzej Antoszewski zauważa, że różnice ideologiczne występujące pomiędzy obydwojmi środowiskami nie są w przeprowadzanych badaniach politologicznych kluczowe. Kluczowy jest natomiast ich element spajający w postaci ekstremizmu, objawiający się w negatywnym stosunku do obecnie panującego systemu oraz chęć jego obalenia³⁹. Niezwykle trudno przewidzieć, jak kształtować się będą narodowe formacje polityczne, które w swym przekazie posta-

³⁶ J. TOMASIEWICZ: *Terrorizm*. Katowice 2000, s. 17.

³⁷ A. MOROSKA: *Partie prawicowego populizmu – próba zdefiniowania zjawiska*. W: *Dokąd zmierza Europa?* Red. P. MICKIEWICZ, H. WYLIGAŁA. Wrocław 2009, s. 129.

³⁸ G. ĆWIK, W.J. DOBROWOLSKI: *Renesans ideologii — szkic Nacjonalizmu Szturmowego* — <http://szturm.com.pl/index.php/miesiecznik/item/591-grzegorz-cwik-witold-dobrowolski-renesans-ideologii-szkic-nacjonalizmu-szturmowego> (dostęp: 26.11.2017).

³⁹ A. ANTOSZEWSKI: *Partie ekstremalnej prawicy w Europie postkomunistycznej. Doktryny i ruchy współczesnego ekstremizmu politycznego*. Red. E. OLSZEWSKI. Lublin 2004, s. 115.

nowiły zerwać ze „stereotypowym” ich postrzeganiem i zdecydowały się pójść nieraz krętą i wyboistą ścieżką. Prognozy na najbliższe lata raczej nie dają im zbyt dużych nadziei na znaczące rozbudowanie swoich szeregów. Jednakże trzeba przyznać, że nacjonalistyczny Czarny Blok, pomimo wyraźnego braku oficjalnych struktur grup wchodzących w jego skład oraz (jak dotąd) słabej rozpoznawalności na scenie politycznej, potrafił niezwykle skutecznie zaznaczyć swoją obecność w środowisku polskich narodowców. Śledząc prężny rozwój podobnych formacji politycznych nie tylko w państwach Europy Zachodniej, ale również u naszych sąsiadów (Czechy, Słowacja), można z dużą dozą prawdopodobieństwa stwierdzić, iż obecność Czarnego Bloku podczas politycznych manifestacji, jak również wzrost popularności doktryny Trzeciej Pozycji wśród polskich i środkowo-europejskich nacjonalistów będzie utrzymywał tendencję wzrostową.

Bibliografia

- ANTONÓW R.: *Za wolnością — przeciwko państwu. Poglądy współczesnych polskich anarchistów*. Toruń 2012.
- ANTOSZEWSKI A.: *Partie ekstremalnej prawicy w Europie postkomunistycznej. Doktryny i ruchy współczesnego ekstremizmu politycznego*. Red. E. OLSZEWSKI. Lublin 2004.
- AUTONOM.PL. PORTAL NIEZALEŻNYCH NACJONALISTÓW: *Czarny Blok* — <http://autonom.pl/?p=1390> (dostęp: 24.11.2017).
- BARTYZEL J.: *Prawica Nacjonalizm Monarchizm, Studia politologiczno-historyczne*. Radzymin—Warszawa 2016.
- BATOR W.: *Jobbik. Ruch na Rzecz Lepszych Węgier, czyli najmłodsze dziecko węgierskiego nacjonalizmu*. „Pro Fide Rege et Lege” 2013, nr 1 (71): *Konserwatyzm a faszyzm*.
- BELLOC H.: *W obronie wolności. Esej o przywróceniu własności*. Przeł. A. ROSLAN. Warszawa 2016.
- CHODAKIEWICZ M.J., MYSIAKOWSKA-MUSZYŃSKA J., MUSZYŃSKI W.J.: *Polska dla Polaków! Kim byli i są polscy narodowcy*. Poznań 2015.
- CZARNA TEORIA. ANTYFASZYZM. NIHILIZM. ANARCHIZM. ANTYKAPITALIZM: *Niech żyje Czarny Blok! Wywiad z uczestnikiem protestów w Hamburgu* — <https://czarna-teoria.noblogs.org/niech-zyje-czarny-blok-wywiad-z-uczestnikiem-protestow-w-hamburgu/> (dostęp: 25.11.2017).
- ĆWIK G., DOBROWOLSKI W.J.: *Renesans ideologii — szkic Nacjonalizmu Szturmowego* — <http://szturm.com.pl/index.php/miesiecznik/item/591-grzegorz-cwik-witold-dobrowolski-renesans-ideologii-szkic-nacjonalizmu-szturmowego> (dostęp: 26.11.2017).
- EURO ISLAM: *Austria: antyislamizacja ze wszystkich stron* — <https://euroislam.pl/austria-antyislamizacja-ze-wszystkich-stron/> (dostęp: 19.11.2017).

- EUROPEAN PARLIAMENT: *Results of the 2014 European Elections* — <http://www.euro-parl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-uk-2014.html> (dostęp: 19.11.2017).
- GERSZ A.: *Szczyt G20 w Hamburgu. Uliczne zamieszki, samotność Trumpa i irytacja Angeli Merkel* — <http://www.polskatimes.pl/fakty/swiat/a/szczyt-g20-w-hamburgu-uliczne-zamieszki-samotnosc-trumpa-i-irytacja-angeli-merkel,12252841/3/> (dostęp: 25.11.2017).
- GIDDENS A.: *Trzecia Droga. Odnowa socjaldemokracji*. Przeł. H. JANKOWSKA. Warszawa 1999.
- GUZY M.: „Trzecia Pozycja” jako ewolucja ideowa radykalnej prawicy w Europie Środkowej i Wschodniej po roku 1989. W: *Ideologiczne i doktrynalne podstawy zmian ustrojowych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej po roku 1989*. Red. M. BARAŃSKI, M. GUZY. Katowice 2016.
- GUZY M.: *Charakterystyka programowa i ideowa Ruchu Narodowego*. W: *Polskie wybory 2015. Raport z badań*. Red. M. CZAJA, J. MIELEWCZYK. Katowice 2017 — <http://dyskurs.edu.pl/wp-content/uploads/2016/07/POLSKIE-WYBORY-2015.pdf>. (dostęp: 19.11.2017).
- HEYWOOD A.: *Politologia*. Przeł. B. MALISZEWSKA. Warszawa 2006.
- HUNGARIAN NATIONAL ASSEMBLY: *Parliamentary Parties 2014* — <http://www.parlament.hu/web/house-of-the-national-assembly/parliamentary-parties> (dostęp: 19.11.2017).
- JANKIEWICZ J.: *Nowa skrajna prawica w wybranych państwach Europy Zachodniej*. Toruń 2007.
- KRESY.PL: *Macierewicz: Faszyzujące hasła to „rosyjska prowokacja”* — <https://kresy.pl/wydarzenia/macierewicz-faszyzujace-hasla-rosyjska-prowokacja/> (dostęp: 24.11.2017).
- LEWANDOWSKI M.: *Na szlaku idei. Nacjonalizm Narodowego Odrodzenia Polski w świetle publikacji pisma „Szczerbiec”*. Warszawa 2014.
- ŁUKSZA K.L.: *O czarnym bloku na Marszu Niepodległości i rasizmie* — <https://kontrrewolucjablog.wordpress.com/2017/11/13/o-czarnym-bloku-na-marszu-niepodleglosci-i-rasizmie/> (dostęp: 24.11.2017).
- MAGNA POLONIA. PRAWICOWY PORTAL INFORMACYJNY: *Grupa Wyszehradzka solidarnie przeciwko przyjmowaniu imigrantów* — <https://www.magnapolonia.org/grupa-wyszehradzka-solidarnie-przeciwko-przyjmowaniu-imigrantow/> (dostęp: 19.11.2017).
- MAJEWSKI A.: *Kim są Autonomiczni Nacjonaści?* — <http://www.frona.pl/a/kim-sa-autonomiczni-nacjonalisci,19218.html> (dostęp: 26.11.2017).
- MINISTÈRE DE L'INTÉRIEUR: *L'élection présidentielle française de 2017* — <http://web.archive.org/web/20170508104240/http://elections.interieur.gouv.fr/pre-sidentielle-2017/FE.html> (dostęp: 19.11.2017).
- MOROSKA A.: *Partie prawicowego populizmu – próba zdefiniowania zjawiska*. W: *Dokąd zmierza Europa?* Red. P. MICKIEWICZ, H. WYLIGAŁA. Wrocław 2009.
- NACJONALISTA.PL. DZIENNIK NARODOWO-RADYKALNY: *Nacjonalistyczny Czarny Blok na Marszu Niepodległości 2017* — <http://www.nacjonalista.pl/2017/10/15/nacjonalistyczny-czarny-blok-na-marszu-niepodleglosci-2017/> (dostęp: 24.11.2017).

- NACJONALISTA.PL. DZIENNIK NARODOWO-RADYKALNY: *Straight Edge i nacjonalistyczny hardcore* — <http://www.nacjonalista.pl/2016/01/19/straight-edge-i-nacjonalistyczny-hardcore/> (dostęp: 25.11.2017).
- NATIONAL ELECTION OFFICE: *Parliamentary Elections 2014* — http://valasztas.hu/en/ogyv2014/416/416_0_index.html (dostęp: 19.11.2017).
- PAŃSTWOWA KOMISJA WYBORCZA: *Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2015* — http://parlament2015.pkw.gov.pl/349_wyniki_sejm (dostęp: 19.11.2017).
- SZTURM: *Ruszamy!* — <http://szturm.com.pl/index.php/miesiecznik/item/2-ruszamy> (dostęp: 25.11.2017).
- TOKARCZYK R.: *Współczesne doktryny polityczne*. Warszawa 2008.
- TOMASIEWICZ J.: *Neo-nationalism in Poland* — <http://www.legitymizm.org/neo-nationalism> (dostęp: 24.11.2017).
- TOMASIEWICZ J.: *Terroryzm*. Katowice 2000.
- TOMASIEWICZ J.: *Trzecia droga: nazistowska agencja czy neofici lewicy?* — <http://www.legitymizm.org/trzecia-droga> (dostęp: 23.11.2017).
- WAELE DE J.-M.: *Czy Europę Środkową czeka fala populizmu*. W: *Populizm w Europie. Defekt i przejaw demokracji?* Red. J.-M. DE WAELE, A. PACZKOWSKA. Warszawa 2010.
- WP WIADOMOŚCI: *Mocne słowa prezydenta Andrzeja Dudy w sprawie Marszu Niepodległości: Nie ma w naszym kraju miejsca na ksenofobię, chorobliwy nacjonalizm i antysemityzm* — <https://wiadomosci.wp.pl/mocne-slowa-prezydenta-andrzeja-dudy-w-sprawie-marszu-niepodleglosci-nie-ma-w-naszym-kraju-miejsca-na-ksenofobie-chorobliwy-nacjonalizm-antysemityzm-6187383920089217a> (dostęp: 24.11.2017).
- WPOLITYCE.PL: *Wicepremier Gliński: Popieramy myślenie narodowe w sensie narodu kulturowego. Nie ma zgody na wspólnotę narodową w sensie etnicznym* — <https://wpolityce.pl/polityka/366646-wicepremier-gliniski-popieramy-myshlenie-narodowe-w-sensie-narodu-kulturowego-nie-ma-zgody-na-wspolnotenarodowa-w-sensie-etnicznym> (dostęp: 24.11.2017).

Maciej Guzy, mgr politologii, doktorant Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jego zainteresowania badawcze skupiają się na zagadnieniach nacjonalizmu, radykalizmu, ekstremizmu politycznego oraz szeroko rozumianych ugrupowań narodowych. Wybrane publikacje: *Profil ideologiczny skrajnej prawicy na podstawie wybranych aspektów programu Ruchu na Rzecz Lepszych Węgier* (w: *Doświadczenia transformacji systemowej w państwach Europy Środkowej i Wschodniej*. Red. M. Barański, N. Rudakiewicz, M. Guzy. Katowice 2015); *Trzecia pozycja jako ideowa ewolucja partii radykalnej prawicy w Europie Środkowej i Wschodniej po roku 1989* (w: *Ideologiczne i doktrynalne podstawy zmian ustrojowych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej po rok 1989*. Red. M. Barański, M. Guzy.

Katowice 2016); *Charakterystyka ideowa i programowa Ruchu Narodowego* (w: *Badania nad systemem politycznym Rzeczypospolitej Polskiej z uwzględnieniem wyborów prezydenckich i parlamentarnych w 2015 roku*. Red. J. Mielewczyk, M. Czaja. Katowice 2016).